

სამართლებრივი გარემოს ცვლის ტენდენციები საქართველოში და მათი ზეგავლენა ბიზნესის განვითარებაზე

ხათუნა ბერიშვილი – ეკონომიკის დოქტორი,
თსუ-ს ასოცირებული პროფესორი

Legal Environment Change Tendencies in Georgia and Their Influence on Development of Business

Khatuna Berishvili

Summary

The present work discusses legal environment of business and the tendencies of economic development. For the formation of legislative environment of business the economic and political factors should be taken into consideration. That's why each should be selected from the correct viewpoint for the state to become favorable for doing business both for local and foreign investors. Proceeding from the said above it can be boldly said that a democratic order from the political systems and improvement of the "right of property" in the legislative system are the main factors for development of business in the state. As for economic development, as we have mentioned above, economy and business are mutually connected processes, because development of business determines economic development of a country and an economically developed state is attractive for investors to invest their free capital.

რეზიუმე

ნაშრომში განვიხილეთ ბიზნესის სამართლებრივი გარემო და ეკონომიკური განვითარების ტენდენციები. ბიზნესის საკანონმდებლო გარემოს ფორმირებისთვის გასათვალისწინებელია ეკონომიკური და პოლიტიკური ფაქტორები, ამიტომ თითოეულის სწორი კუთხით შერჩევაა აუცილებელი, რადგან სახელმწიფო გახდეს ბიზნესის კეთებისთვის სასურველი, როგორც ადგილობრივი ისევე უცხოელი ინვესტორებისათვის. ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე შეიძლება თამამად ითქვას, რომ პოლიტიკური სისტემებიდან დემოკრატიული წყობა და საკანონმდებლო სისტემაში „საკუთრების უფლების“ სრულყოფა ძირითადი ხელშემწყობი ფაქტორებია სახელმწიფოში ბიზნესის განვითარებისათვის. რაც შეეხება ეკონომიკურ განვითარებას, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ ეკონომიკა და ბიზნესი ურთიერთდაკავშირებული პროცესებია, ვინაიდან ბიზნესის განვითარება განსაზღვრავს ქვეყნისთვის ეკონომიკურ გან-

ვითარებას და ეკონომიკურად განვითარებული სახელმწიფო მიმზიდველია ინვესტორებისათვის თავისუფალი კაპიტალის დასაბანდებლად.

საკვანძო სიტყვები: სამართლებრივი გარემო, ინვესტიციები, ბიზნესი, ეკონომიკური მდგომარეობა, განვითარება, რესურსები.

სამართლებრივი გარემო არის მნიშვნელოვანი ფაქტორი ბიზნესის განვითარებისათვის. ქვეყანაში მიმდინარე ეკონომიკური და პოლიტიკური პროცესები განსაზღვრავს ბიზნესის სამართლებრივ გარემოს. თავის მხრივ, უკანასკნელი განსაზღვრავს ეკონომიკურ განვითარებას და ქვეყნის წინსვლას. ბიზნესის კეთებისთვის ხელსაყრელი სამართლებრივი გარემოს ფორმირება თანამედროვე დემოკრატიული სახელმწიფოს განვითარების ქვაკუთხედიანია. შნორედ მონესრიგებულ და მიმზიდველ ბიზნესგარემოში დევს ის გასაღები, რომლითაც უნდა გადაიჭრას სახელმწიფოს წინაშე მდგარი სოციალური პრობლემები და მოხდეს ქვეყნის მოსახლეობის ეკონომიკური მდგომარეობის გაუმჯობესება. აღსანიშნავია, რომ უკანასკნელ წლებში ქვეყნის ბიზნესგარემოს განვითარების მდგომარეობა ერთგვარი პოლემიკის საგნად გადაიქცა.

ქვეყანა, რომელიც ეკონომიკურად ძლიერი და განვითარებულია უფრო მეტად მიმზიდველია ინვესტიციების განხორციელებისთვის. მისათვის კი უმნიშვნელოვანესი პირობა ქვეყნის სრულყოფილი საკანონმდებლო სისტემაა. საქართველომ დემოკრატიული განვითარების კურსი აიღო 2004 წლის შემდეგ და ძალიან მოკლე პერიოდში, მიაღწია წარმატებას და მონინავე ადგილი დაიკავა განვითარებად ქვეყნებს შორის. უმნიშვნელოვანესი ნორმატიული აქტი, რომელიც იმ პერიოდში მიღებულ იქნა საკანონმდებლო ორგანოს მიერ, იყო საქართველოს კანონი „საკუთრების უფლების“ შესახებ.

საქართველოს კონსტიტუციის 21-ე მუხლის პირველი პუნქტის შესაბამისად საკუთრება და მემკვიდრეობის უფლება აღიარებულია და უზ-

რუნველყოფილია. დაუშვებელია საკუთრების შეძენის, გასხვისების ან მემკვიდრეობით მიღების საყოველთაო უფლების შეზღუდვა. აღნიშნულ მუხლში განმტკიცებული კერძო საკუთრების უფლება, ერთი მხრივ, არის საკუთრების როგორც ინსტიტუტის გარანტია და, მეორე მხრივ, საკუთრების, როგორც პიროვნების უფლების გარანტია. ინსტიტუტის გარანტიის ცნება ზოგადად სამართლის მეცნიერებაში ვაიმარის რესპუბლიკის პერიოდს უკავშირდება. ადამიანის უფლებების კლასიკური დაცვის ფუნქციიდან გამომდინარე, მესაკუთრისთვის საქართველოს კონსტიტუციის 21-ე მუხლის 1-ელი პუნქტის საფუძველზე უზრუნველყოფილია ხელისუფლების სამივე შტოსა და მათ შორის, საკანონმდებლო ხელისუფლებისგან თავის დაცვის უფლება. აქ აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ 21 მუხლით დაცულია მხოლოდ კერძო სამართლის იურიდიულ პირთა საკუთრება და არა სახელმწიფო საკუთრება. შესაბამისად, საჯარო სამართლის იურიდიულ პირს არ შეუძლია სასამართლოს მიმართოს იმ არგუმენტით, რომ სახელმწიფომ დაარღვია 21-ე მუხლით უზრუნველყოფილი მისი საკუთრების ძირითადი უფლება. საკუთრების ძირითადი უფლებით პოზიტიური თვალსაზრისით დაცულია საკუთრებით სარგებლობა, ნეგატიური თვალსაზრისით კი — მესაკუთრის უფლება, არ ისარგებლოს თავისი საკუთრებით. სახელმწიფოს მხრიდან საკუთრების უფლებაში ჩარევის ორი გზა არსებობს: შეზღუდვა და საკუთრების უფლების ჩამორთმევა. სახელმწიფოს ვალდებულებაა პატივი სცეს საკუთრების უფლებას, სახელმწიფომ თავი უნდა შეიკავოს პიროვნების საკუთრების უფლებაში ჩარევისაგან. ეს ვალდებულება სახელმწიფოს უკრძალავს თვითნებურად ხელყოს პიროვნების საკუთრების უფლებები და დააკისროს მას გაუმართლებლად მძიმე ტვირთი. ეს ვალდებულება ასევე მოითხოვს დაიცვას პიროვნება მესამე მხარის ჩარევისგან. სტატისტიკა გვიჩვენებს, რომ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოში შემოსული კონსტიტუციური სარჩელების 1/3 -ზე მეტი შეეხება სადავო ნორმების კონსტიტუციურობას საქართველოს კონსტიტუციის 21-ე მუხლთან მიმართებით. საკუთრების კონსტიტუციურ სამართლებრივი და სამოქალაქო სამართლებრივი გაგება არ არის იდენტური. საკუთრების კონსტიტუციური უფლების დაცული სფეროს განსაზღვრისას ამოსავალი წერტილია საქართველოს კონსტიტუციის 21-ე მუხლი. ხოლო სამოქალაქო სამართალში საკუთრების ცნებისთვის

საყრდენი წერტილია მესაკუთრის ნება და ნებისმიერი კერძოსამართლებრივი თუ საჯარო სამართლებრივი ბოჭვა გარედან თავსმოხვეული ჩანს, ხოლო კონსტიტუციურ სამართლებრივი გაგებისთვის მთავარი მახასიათებელია კანონმდებლის უფლებამოსილება საკუთრების უფლების შინაარსის განსაზღვრისას.

აღსანიშნავია, რომ სამართლებრივი საკითხები დიდ გავლენას ახდენს ნებისმიერ ქვეყანაში ბიზნესის გარემოზე და მის განვითარებაზე. ამასთან "ბიზნესის კეთების" სიმარტივე სხვადასხვა ინდიკატორებზეა დამოკიდებული. მსოფლიო ბანკის „ბიზნესის კეთების“ მონაცემთა ბაზა უზრუნველყოფს ბიზნესის რეგულირებისა და ბიზნეს-გარემოს ობიექტურ შეფასებასა და ამ შეფასების შედეგად შესაბამისი ინდიკატორების მიღებას. 2011 წლის ივნისში მოხდა 183 ქვეყნის ეკონომიკის გრადაცია ბიზნესის კეთების სიმარტივის მიხედვით. აღნიშნულ გრადაციაში საქართველომ მსოფლიოში მე-16, ხოლო რეგიონში 1-ლი ადგილი დაიკავა.

საქართველოს ადგილი ბიზნესის სიმარტივის მიხედვით 2014 წელს

	183 ქვეყანას შორის	აღმ. ევროპისა და ცენტ. აზიის რეგიონში
ბიზნესის დაწყების სიმარტივე	7	2
ლიცენზიის მიღება	4	1
თანამშრომელთა დაქირავება	89	8
ქონების რეგისტრაცია	1	1
კრედიტის მიღება	8	2
ინვესტორთა დაცვა	17	4
გადასახადების გადახდა	42	5
საგარეო ვაჭრობა	54	5
კონტრაქტების აღსრულება	41	8
ბიზნესის დახურვა	109	19
ბიზნესის კეთება (საერთო ინტეგრირებული ინდექსი)	16	1

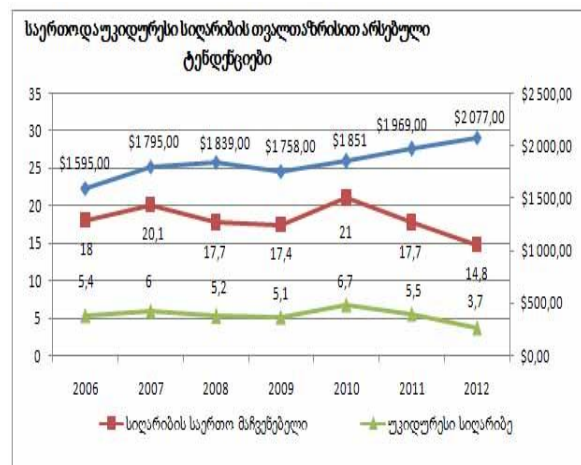
2014 წლის ივნისის მონაცემების მიხედვით კი საქართველო მსოფლიოს 189 ქვეყანას შორის ბიზნესის კეთების სიმარტივის მიხედვით მე-15, ხოლო რეგიონში კვლავინდებურად 1-ელ ადგილს იკავებს.

ქვეყნის ეკონომიკური განვითარება განისაზღვრება კერძო სექტორის თავისუფალი განვითარებისთვის საჭირო წინაპირობებით, კერძოდ, ეფექტური და გამჭვირვალე მთავრობა და ბიზნესში ჩაურევლობა. ევროკავშირთან ასოცირების ხელშეკრულების ხელმოწერასთან ერთად განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება ევროკავშირთან დაახლოებაზე ორიენტირებული პოლიტიკის ეფექტურ განხორციელებას, კერძოდ კი ანტიკორუფციული ზომების გატარებასა და საჯარო სამსახურის შემდგომ განვითარებას. იმავდროულად აღსანიშნავია, რომ საქართველოს ეკონომიკური პოლიტიკა მიმართულია კონკურენტუნარიანობის ამაღლებაზე, ბიზნესის განვითარებაზე და ასოცირების თაობაზე ხელშეკრულებისა და ღრმა და ყოვლისმომცველი სავაჭრო ხელშეკრულების (DCFTA) მოთხოვნების შესრულებაზე, რაც არა მხოლოდ საქართველოს ევროპასთან უფრო ღრმა ინტეგრირების პროცესის წინაპირობაა, არამედ ასევე ქვეყნის ეკონომიკური ზრდის ხელშეწყობის აუცილებელი პირობაც. საქართველომ გააძლიერა ტრანსსასაზღვრო ვაჭრობა ერთი ფანჯრის პრინციპით მომუშავე სასაზღვრო-გამშვები ზონების გახსნის გზით ფოთსა და თბილისში. საქართველომ ასევე გააძლიერა თავისი დაცული ტრანზაქციების სისტემა. სამოქალაქო კოდექსში ცვლილებების შეტანის შედეგად უსაფრთხოება გავრცელდა სხვადასხვა პროდუქტებზე, შემოსავლებზე და უზრუნველყოფის სახით გამოყენებული აქტივების ჩანაცვლებაზე. საქართველოს კარგი შედეგები ასევე იმით აიხსნება, რომ ქვეყანამ არჩევანი დაბალანსებული რეგულირების სასარგებლოდ გააკეთა. უნდა აღინიშნოს, რომ ფინანსებთან ხელმისაწვდომობა, სამუშაო ძალის შესაბამისი კვალიფიციურობა და დაბალი პროფესიული ეთიკა ბიზნესის კეთების სფეროში კვლავ სერიოზულ გამოწვევად რჩება.

2014 წელს საქართველოს მთავრობამ 2020 წლის პერიოდამდე ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სტრატეგია დაამტკიცა. ეს არის ქვეყნის პირველი სტრატეგიული დოკუმენტი, რომელშიც ჩამოყალიბებულია ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების ძირითადი მიზნები და მდგრადი ეკონომიკური განვითარების უზრუნველყოფასთან დაკავშირებული

მიდგომები. ასეთი დოკუმენტის არსებობა კარგ საფუძველს ქმნის შემდგომი 6 წლის განმავლობაში შედეგების გაუმჯობესებისთვის და ეკონომიკური ზრდის თვალსაზრისით ხელშესახები შედეგების მიღწევისთვის. საქართველომ გარდამავალი პერიოდის ადრეული ეტაპიდანვე მიიღო შთამბეჭდავ ეკონომიკურ ზრდას, რაც ძირითადად გარკვეული რეფორმების გატარებით იყო განპირობებული. ერთ სულ მოსახლეზე მშპ 2000 წელს არსებული 690 აშშ დოლარიდან 2013 წელს 3597 აშშ დოლარამდე გაიზარდა. ეკონომიკური განვითარების პოზიტიურ ტენდენციებზე 2008 წლის რუსეთ-საქართველოს ომმა და გლობალურმა ეკონომიკურმა კრიზისმა იქონია უარყოფითი ზეგავლენა, თუმცა 2010 წელს ნეგატიური ტენდენციის შემცირება გამოიკვეთა. 2013 წელს საქართველოს ეკონომიკა 3.2 %-ით გაიზარდა.

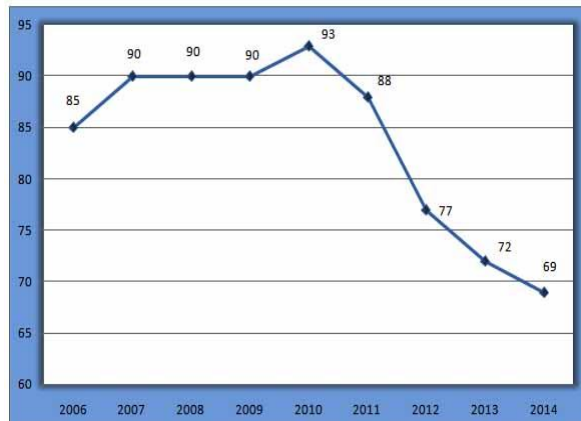
სიღარიბის ცვლის ტენდენცია საქართველოში ასე გამოიყურება

ასევე მნიშვნელოვანია უმუშევრობის როლი ეკონომიკური განვითარებისთვის. მიუხედავად იმისა, რომ ბოლო რამდენიმე წლის განმავლობაში უმუშევრობა უმნიშვნელოდ შემცირდა, 2015 წლის მონაცემებით იგი კვლავ მაღალია და 12.3%-ს შეადგენს, ხოლო ახალგაზრდებში უმუშევრობა 60%-ს აღემატება. UNDP -ის 2014 წელს ჩატარებული კვლევის მიხედვით, მოსახლეობის 70% სოციალურად ან ეკონომიკურად დაუცველია.

2014 წლის გლობალური კონკურენტუნარიანობის ინდექსში საქართველომ 69-ე ადგილი დაიკავა, სამი ადგილით ზემოთ გადაინაცვლა 2013 წლის პოზიციიდან. უკვე მეოთხე წელია, საქართველოს დადებითი ტენდენცია აქვს აღნიშნულ ინდექსში (გრაფიკი 1).

გრაფიკი 1. საქართველოს პოზიცია
გლობალური კონკურენტუნარიანობის
ინდექსში

კონკურენტუნარიანობის შეფასების 119 კრიტერიუმი 12 თემატურ ჯგუფში არის გადანაწილებული. აღნიშნული ჯგუფების მიხედვით, საქართველოს ყველაზე კარგი პოზიცია შრომის ბაზრის ეფექტიანობაში აქვს – მსოფლიოში 41-ე ადგილს იკავებს. ხოლო ყველაზე დაბალ პოზიციაზე (121-ე ადგილი) ინოვაციების კუთხით არის.

საქართველოს უპირატესობებსა და ნაკლოვანებებს თუ შევაჯამებთ, ასეთ სურათს მივიღებთ: საქართველო შედარებით კონკურენტუნარიანია ინსტიტუტების განვითარებით, ინფრასტრუქტურით, შრომის ბაზრის ეფექტიანობით, დაბალი გადასახადებითა და რეგულაციებით, სავალუტო კონტროლის არარსებობით, დაბალი კრიმინალით, ბიზნესის დაწყებისა და

ნარმოებისთვის ბიუროკრატიული პროცედურების ნაკლებობით. პრობლემებია შემდეგი მიმართულებით: საკუთრების უფლებების დაცვაში, ინოვაციებში, საშუალო და უმაღლეს განათლებაში, მეცნიერებასა და კვლევების წარმოებაში, კონკურენციის დონეში შიდა ბაზარზე, ფინანსებისადმი ხელმისაწვდომობაში, პროფესიონალ სამუშაო ძალაში, პოლიტიკოსებისადმი საზოგადოების ნდობასა და პოლიტიკის არასტაბილურობაში.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. შენგელია თ., გლობალური ბიზნესი, „უნივერსალი“, თბ., 2013.
2. კუბლაშვილი კ., ადამიანის უფლებები. თბ., 2005.
3. ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული უფლებები — სტატიათა კრებული — კატარინა კრაუზი — საკუთრების უფლება.
4. კოკაძე ბ., საკუთრების უფლების კონსტიტუციურსამართლებრივი დაცვა საქართველოში. თბ., 2012.
5. საერთაშორისო სამეცნიერო-პრაქტიკული კონფერენცია 6-7 აპრილი, 2012 წელი, „უნივერსალი“, თბ., 2012.
6. <http://www.doingbusiness.org/rankings>
7. <http://forbes.ge/news/453/saqarTvelos-ekonomikis-konkurentunarianoba>